

Vrijmetselarij

wat is het, en wat is het voor mij

1 Inleiding

Vrijmetselarij heeft mij in de loop der jaren, vijfendertig inmiddels, veel gebracht.

Net als heel veel andere ervaringen en belevenissen, overigens.

Zoals bijvoorbeeld mijn jeugd thuis, lagere en middelbare school, padvinderij.

De Diensttijd bij de Geneeskundige Troepen.

Economiestudie, met alles daar naast en er omheen.

En daarna mijn huwelijk met H el ene, het gezin met de kinderen.

Werken en leven in Nederland en Engeland.

De hele wereld om mij heen.

E en lang, intensief leven met veel ervaringen en belevenissen.

Al die belevenissen en ervaringen hebben mij veel, heel veel gebracht.

Maar als je nu vraagt *w at* heeft *w at* eigenlijk gebracht, dan kan ik dat nauwelijks vertellen, noch wat het eigenlijk met mij doet.

Dat geldt ook voor vrijmetselarij.

En dat is eigenlijk wel vreemd, want ik ben al jaren lid van die club (en met veel plezier).

Het is ook hoogst irritant, bijvoorbeeld, wanneer iemand mij vraagt wat vrijmetselarij nu eigenlijk is.

Tot voor kort stond ik met de mond vol tanden en vertelde dan een en ander over wat we doen in de loge en hoe we dat doen.

Maar dat sprak nauwelijks aan, dus doodsaai voor de aanhoorder, en dergelijke gesprekken plachten snel te eindigen in ietwat pijnlijke stilte.

Een paar jaar geleden hoorde ik de omschrijving: *vrijmetselarij is een levensschool*.

Toen vielen de puzzelstukjes op hun plek.

Een *elevator pitch* was toen ook kort en duidelijk te geven, zoals bijvoorbeeld:

Vrijmetselarij is een levensschool, waar vrijmetselaren leren om te gaan met levensbeschouwelijke vraagstukken. Vrijmetselarij is niet dogmatisch; het g eefst geen antwoorden, maar ondersteunt de vrijmetselaar om zelf, samen met andere vrijmetselaren die antwoorden en inzichten te zoeken.

Vrijmetselarij is holistisch, het studiegebied omvat de individuele beweegredenen, de wereld waarin wij ons bewegen en de plaats van ons denken en doen in het grote geheel.

Daarbij worden enkele specifieke lesmethoden gebruikt, waarmee ook de wijze van kijken naar de dingen fundamenteel anders is dan wat in onze westerse denkwereld gebruikelijk is.

Deze *elevator pitch* heb ik zelf uitgewerkt.

Het is een variant op de *Beginselverklaring* zoals die wordt gehanteerd door de Orde Van Vrijmetselaren (te vinden op de website).

Deze Beginselverklaring is echter zodanig algemeen dat hij ook gemakkelijk op andere richtingen toepasbaar is.

Bovendien gaat deze Beginselverklaring uit van *De Vrijmetselaar*, de individuele zoeker, terwijl nergens is uitgewerkt wat *vrijmetselarij* eigenlijk is.

In een voorgaande Beginselverklaring werd dat wel heel goed verwoord.
Die werd echter rond de eeuwwisseling verlaten omdat het woordgebruik (niet geheel ten onrechte) als oubollig, en daarmee weinig aantrekkelijk werd gevonden.
Maar, met het invoeren van de modernisering werd tegelijkertijd de essentie weggenomen.
Het kind werd met het badwater weggegooid ...

Ik ben blij dat ik nog als dienstplichtige in het leger gediend heb.
Maar *waarom* ik daarom blij ben, dat kan ik nauwelijks uitleggen.
Ik *weet voor mijzelf* dat ik er veel geleerd heb, dat ik veel ervaring heb opgedaan, dat ik in dienst de sprong heb gemaakt van thuiswonende scholier naar zelfstandige jongeman.
Ik *wéét* dat, maar ik kan het nauwelijks rationeel, in woorden onderbouwen.
(pikant zijlijntje in het algemeen is dat *negatieve* ervaringen en hun invloed op gedrag veelal duidelijker te identificeren zijn)

Op die manier beschouw ik alle belevenissen, ervaringen en fasen in mijn leven.
Op de diverse scholen heb ik veel geleerd.
Lezen, taal en rekenen
Maar dat zijn (bijvoorbeeld en tot op zekere hoogte) slechts technische vaardigheden, die had ik ook gemakkelijk op een andere manier kunnen leren.
Vaardigheden buiten het lesrooster
Leren omgaan met andere kinderen/mensen, maatschappelijke vaardigheden, leren nadenken (of juist afstompen), kritisch zijn; dat zijn vaardigheden die niet apart op het lesrooster vermeld staan.
Diè vaardigheden zijn gaandeweg (en veelal bijna onbewust) aangeleerd.
Op school, maar ook overal daar buiten, in het gewone dagelijkse leven.
Daarna is de ontwikkeling *meer vanuit mijzelf* gegaan, buiten de formele leerinstellingen (als scholen en universiteiten) om.
Interesses ontwikkelden zich, ervaringen werden bewuster en meer afgewogen.

Verdergaande ethische en morele vragen zijn pas later, soms veel later, in mijn denken en doen doorgedrongen.
Ze zijn als het ware voortgekomen uit de verdere ontwikkeling van mijn denken.
Wat mag wel en wat mag niet; waarom eigenlijk wel of niet?
Of religieuze vragen: wat is de zin van het leven, waar komt het leven vandaan, bestaat God, wat is de plaats van de mens (en meer in het bijzonder: van mijzelf) in dit grote geheel?

Kortom:

Leren ontwikkelt van feitenkennis en vaardigheden naar maatschappelijk gedrag, goed-nadenken en naar moreel/ethisch denken en doen.
Naarmate onderwerpen complexer worden, dus ook op andere dan logisch-rationele wijze benaderd dienen te worden, worden de bestaande en gestructureerde leermogelijkheden beperkter.
De boodschap die ik met dit alles probeer over te brengen is, dat er, naast hetgeen wij op scholen en universiteiten leren, nog een groot, boeiend en goeddeels braakliggend onderzoeksgebied ligt: dat van de levensvragen.

Door de voortdurende nadruk in opvoeding en onderwijs op de materiële en economische zaken, worden andere denkwijzen en minder 'harde' onderzoeksterreinen veelal als onbelangrijk weggezet. Religie is in de afgelopen eeuwen, en zeker de laatste decennia, vakkundig gemarginaliseerd. Een filosoof merkte laatst op: "Wij hebben afgesproken dat God niet bestaat, dus daarmee hoeven we geen rekening te houden."

Hoewel zo'n uitspraak meer zegt over de kwaliteit van de filosoof is het toch een vrij algemeen geaccepteerde houding.

Dat alles wordt nog versterkt door het logisch-rationeel denken dat wij in de westerse wereld omarmen als alleen zaligmakend; ander hoeken om naar de dingen te kijken en met situaties om te gaan worden gemakkelijk als 'soft' en dus minderwaardig terzijde geschoven.

Dat is jammer en een groot gemis, want uitbreiding van het 'denkraam', zoals Heer Bommel het noemde, kan buitengewoon vruchtbaar zijn en tot mooie en bevredigende (en vaak nog leuke ook) resultaten leiden.

2 Wat heeft nu zo al mijn levenshouding beïnvloed?

Ik heb mij vaak afgevraagd waarom ik heb gedacht en gedaan, en nog steeds denk en doe, zoals ik doe ik onze wat complexe privé-situatie.

Veel mensen begrijpen daar niks van, en tot voor (relatief) kort hoorde ik zelf ook bij die categorie. “Ach, zo ben ik nu eenmaal” was een standaard antwoord.

Of “Tja, dat is zo gegroeid.”

Onzin, want zo wàs ik helemaal niet ‘nu eenmaal’, en het wàs helemaal niet gegroeid.

Ik had het meegekregen van mijn ouders, speciaal mijn vader, maar het was pas veel later dat ik dat doorzag.

Mijn moeder had *reuma*, en de omstandigheden in mijn ouderlijk huis waren vrij vergelijkbaar met ons eigen gezin de laatste jaren.

Ondanks alle beperkingen van en zorgen rondom mijn moeder (zorginstellingen bestonden nauwelijks, van AWBZ en pgb’s had nog niemand ook maar een idee) bleef mijn vader heel positief en blijmoedig.

Dat is mij allemaal vrij plotseling duidelijk geworden toen ik het, veel later, op meer afstandelijke, filosofische wijze ging beschouwen.

Daarmee is het optreden van mijn vader voor mij een levensles geworden waardoor ik, zeker de laatste tien, vijftien jaar, goed heb kunnen overleven.

Mijn diensttijd heb ik doorgebracht bij de Geneeskundige Troepen als commandant van een ziekenautopeloton.

Twintig jeeps en grotere terreinwagens die de gewonden van het slagveld moesten ophalen en afvoeren, zodat ze (die gewonden, dus) weer snel konden worden opgelapt om opnieuw ingezet te worden.

Menig uurtje is debatterend en discussiërend doorgebracht met de slimmere soldaten in mijn peloton over de ethisch kanten van deze benadering.

Duivelse dilemma’s: een onvermijdbare keuze maken tussen twee levensdoelen (hierboven: mensenlevens redden of een oorlog-voor-een-goede-zaak winnen) die volstrekt onvergelijkbaar zijn.

Bovenstaande voorbeeldjes laten zien dat mijn persoonlijkheid, en daarmee mijn denken en doen door mijn hele leven heen, voor een heel belangrijk deel is gevormd door ontwikkelingen en ervaringen die ik meer heb beleefd dan geleerd.

Niet gestructureerd, voorbereid of doordacht; het waren ervaringen die langskwamen.

Heel anders, omgekeerd als het ware, dan de leerprocessen op scholen en universiteiten.

Padvinderij kun je daar ongeveer tussenin zien; sportverenigingen ook, trouwens.

Daar werden vaardigheden aangeleerd vanuit een bepaald programma, en ook vanuit een bepaalde geestelijke instelling.

Bij een tennisvereniging, bijvoorbeeld, leerde ik de techniek van het meppen tegen een bal, ik leerde de regels, enzovoort.

Ik kreeg echter ook te maken met zaken als ambitie, tegen-mijn-verlies-kunnen, sportiviteit en respect voor mede- en tegenspelers (èn de scheidsrechter).

Padvinderij, het tegenwoordige Scouting, was meer gericht op ontwikkeling van jonge persoonlijkheden, gericht op een goede levenshouding, en het aanleren van de bijpassende vaardigheden.

Er zijn twee dingen die ik mij nog goed kan herinneren uit de tijd dat ik padvindertje was. Ieder jaar was er een week *Heitje voor een karweitje*.

Je ging dan de deuren langs en vroeg of je, tegen betaling van een kwartje (een heitje) karweitjes mocht doen.

Het geld was dan bedoeld voor de clubkas of voor een goed doel.

Ik heb daar ervaren dat er 'overstijgende' doelstellingen waren (geld inzamelen, niet voor mijzelf maar voor een goed doel) die nog best leuk waren ook.

De tweede herinnering, in dezelfde richting, was de opdracht om iedere dag een goede daad te doen.

Omdat dat natuurlijk vaak werd vergeten, werd, waarschijnlijk ter gelegenheid van een lustrum of zo, een speciale munt geslagen voor de padvinders met het opschrift *Goede daad gedaan, laat mij dan van de linker- naar de rechter broekzak gaan*.

Ik heb het altijd heel knap gevonden hoe hiermee een toch (zeker voor jonge kinderen) vage, abstracte opdracht heel praktisch werd verbeeld.

Bovendien voelde je 't ding steeds in die broekzak, dus je werd er ook voortdurend aan herinnerd: allereerst dat er een goede daad gedaan moest worden, daarna de tevredenheid dat de goede daad weer volbracht was.

Kortom, de ervaringen en belevenissen in allerlei aspecten van het leven hebben véél meer bijgedragen tot mijn persoonlijke vorming dan wat ik op school en universiteit geleerd heb.

Wat mij betreft is de essentie altijd geweest om zo veel mogelijk te leren en te ervaren, en om tegelijkertijd te kijken hoe ik die kennis en ervaringen in mijn levenswandel kon inpassen.

3 Wat heeft dit alles nu met vrijmetselarij te maken?

Er is géén eenduidelijke omschrijving

Bij de zoektocht in dat grote, goeddeels onontgonnen land van anders denken en weten-buiten-de-wetenschap, heb ik er veel aan gehad dat ik vrijmetselaar was.

Wanneer ik probeerde om dat onder woorden te brengen en uit te leggen had ik echter altijd de grootste moeite om duidelijk te maken wat vrijmetselarij nu eigenlijk was, waar het unieke van vrijmetselarij in zat.

Ik was overigens niet de enige die met dergelijke vragen worstelde: tot voor kort had vrijwel niemand een kort, helder en (vooral) inhoudelijk goed antwoord op die vraag.

Religieus maar niet kerkelijk, symbolen en rituelen, broederschap, dat waren kenwoorden die gemakkelijk gebruikt werden; maar ze misten de essentie.

Of *A peculiar system of Morality, veiled in Allegory and illustrated by Symbols* zoals vrijmetselarij in de Angelsaksische landen wordt omschreven; dat raakt de essentie maar is zó abstract dat het onbegrijpelijk is.

Volgens mij kwam dat wel het dichtste bij, maar voor argeloze buitenstaanders was het bijna afschrikwekkend.

En met al die omschrijvingen werden slechts vaardigheden aangeduid, en gereedschappen benoemd waarvan wij zelf vonden dat ze zo belangrijk waren; de buitenstaander had er geen enkel gevoel bij.

Wat nou eigenlijk het wezen van vrijmetselarij was werd nooit helder verwoord.

Daarbij dient een belangrijke kanttekening te worden gemaakt.

De Nederlandse Orde van Vrijmetselaren heeft een Beginselverklaring.

Tot ongeveer de laatste eeuwwisseling werd daarin een zeer duidelijke omschrijving gegeven.

Die omschrijving werd vervangen, met als belangrijkste argument dat hij oubollig en niet meer van de tijd was.

De werkelijke reden van vervanging rond de eeuwwisseling was dat de meerderheid van de Nederlandse vrijmetselaren hem gewoon niet meer goed begrepen; de woorden niet en dus ook de inhoud niet.

Dat blijkt ook wel uit de nieuwe versie, waarbij enkele essentiële omschrijvingen zijn weggelaten, zodat een vrij vlakke en tènuchtere omschrijving is overgebleven.

Ik kom verderop uitgebreid op de 'oude' Beginselverklaring terug.

Vrijmetselarij is een Levensschool

Een paar jaar geleden kreeg ik, in een voordracht van een andere vrijmetselaar, lid van een andere loge, het antwoord: *vrijmetselarij is een levensschool*.

Ik kijk niet alleen naar alle losse onderdelen; dat zijn gereedschappen en vaardigheden.

Als ik mij richt op de *samenhangen* en *processen* die zich binnen de vrijmetselarij afspelen (de *school*-aspecten, leren, ontwikkelen, *beter mens* worden), en dan wordt het voor mij plotseling veel duidelijker.

Ik moet erkennen dat ik mij plots ook héél klein voelde worden: waarom heb ik dat in al die jaren niet zèlf gezien?!

Maar ja, dat gebeurt geloof ik met alle belangrijke vondsten in het leven: ineens zie je het licht en dan blijkt het héél eenvoudig en helder.

Voor alle duidelijkheid: dit hele opstel geeft mijn eigen, persoonlijke benadering weer.

Zowel in de tijd, als geografisch en tussen vrijmetselaren kunnen grote verschillen in interpretatie bestaan.

Juist die verschillen, en het accepteren dat ze er zijn, zijn voor mij op zich een bron van ideeën om op verder te bouwen.

Toch zijn die verschillen ook de reden om het op een hoger abstractieniveau helder te krijgen, anders kan het specifieke karakter gemakkelijk verloren gaan en verwordt vrijmetselarij tot een 'gewone' filosofische stroming.

Zoals ik kijk naar sportverenigingen en padvinderij, zo zie ik vrijmetselarij ook: als een vereniging gericht op de positieve persoonlijke ontwikkeling van de leden, en daarbij werkend met specifieke gereedschappen.

Een *Levensschool*, dus, met een specifiek leerprogramma zoals verwoord in de ('oude') *Beginselverklaring*.

Een levensschool, een school gericht op het bestuderen van levensvragen.

Het leersysteem van de Levensschool vervat in de Beginselverklaring

Deze Levensschool, de *Vrijmetselarij*, heeft een bijzonder karakter, verwoord in de *Beginselverklaring*, zowel de oude als de nieuwe, ik noemde het hierboven al.

Het is een school zonder docenten (hoewel er vrijmetselaren zijn die dat zelf niet in de gaten lijken te hebben en die, onterecht, een zekere hiërarchie in maçonnieke anciënniteit nastreven).

Het gehele leerproces, opdoen van kennis, het verwerken en delen met anderen, en het toepasbaar krijgen voor dagelijks gebruik in de maatschappij, wordt ingevuld en uitgevoerd door de leden van de Loges zelf.

Géén docenten, (dus) géén verplichte leerstof, géén examens.

Dat kàn ook niet anders, want 'de vrijmetselaar' werkt zèlf aan zijn persoonlijke ontwikkeling.

Hij moet het zèlf willen, zèlf het initiatief nemen en er zèlf invulling aan geven.

Weliswaar 'samen met andere vrijmetselaren', maar toch.

Wel voorwaarden, richtlijnen en grenzen.

Symbolen en rituelen, tradities en mythen: de lesmaterialen

Juist op terreinen als levenswijsheid, maatschappelijke ontwikkelingen en filosofische vragen kunnen wij niet uit de voeten met alléén en uitsluitend logisch-rationeel denken.

Spreeken over *wijsheid*, *kracht* en *schoonheid* is veelal onzinnig, dergelijke begrippen moet je ervaren, in- en aanvoelen en beleven.

En dat kan worden overgedragen, geleerd en vastgehouden met *symbolen* en *rituelen*, *tradities* en *mythen*.

Het maçonnieke (= jargon voor 'des vrijmetselaars') lesprogramma' is holistisch: het zijn geen afzonderlijke vakken, maar het zijn allemaal verschillende dimensies, erop gericht om tezamen die individuele persoonlijkheden op een hoger plan te brengen.

Essentie van *holisme* is dat er niet slechts méér van hetzelfde ontstaat, maar dat door de interactie ook iets heel nieuws ontstaat.

Niet *het geheel is méér dan de som der delen*, maar *het geheel is iets anders dan de som der delen* (Aristoteles heeft dit al uitgewerkt).

Dat is precies wat gebeurt met de verdere vorming van de persoonlijkheid.

Zo is ook ontwikkelende *wijsheid* iets anders dan steeds verdergaande *kennis* en *deskundigheid*.

Zoeken naar wat verbindt, wegnemen wat verdeelt en iemands plaats in het grote geheel

Dit gaat ook uit van de holistische gedachte dat alles onderdeel is van een groter geheel, en dat de samenhangen tussen alle onderdelen zijn van belang om het geheel naar behoren te doen functioneren.

Zoeken naar wat verbindt betekent vóóruit kijken; terugkijken heeft alleen zin als er uit geleerd kan worden.

Zoeken naar wat verbindt betekent ook: niet discussiëren.

Vrijmetselaren zeggen dat zij *compareren* (nog zo'n jargonwoord), waarmee bedoeld wordt dat meningen, opinies en overtuigingen náást elkaar worden gezet, waarna eenieder daaruit voor zichzelf conclusies kan trekken.

Waar het er bij discussiëren om gaat dat één der gesprekspartners zijn gelijk krijgt, is *compareren* een techniek om de gedachtenvorming, en dus persoonlijkheid, te verrijken met andere ideeën.

Een gesprekstechniek als *compareren* kan alleen goed functioneren wanneer de gesprekspartners respect voor elkaar hebben en elkaar vertrouwen.

Wanneer iemand vertrouwelijke dingen zegt tijdens zo 'n comparitie, of gewoon een stomme misser maakt, moet hij er klakkeloos op kunnen vertrouwen dat hij niet uitgelachen wordt en dat het *sub rosa* blijft.

Dat betekent ook dat de gesprekspartners, ieder voor zich, dat vertrouwen wáár moeten maken, dus moeten streven naar integriteit.

Integriteit, respect en vertrouwen wordt overigens niet beperkt tot de Loge waarin iemand zich bevindt.

Ook in het maatschappelijk verkeer worden vrijmetselaren geacht in hun denken en doen rekening te houden met de 'hoge waarde van de menselijke persoonlijkheid'.

Vrijmetselaren worden eveneens geacht te denken en te doen 'in het licht van een hoger beginsel'.

Hiermee wordt bedoeld dat het *denkraam* van de vrijmetselaar niet stopt bij het menselijke, materiële en logisch-rationeel verklaarbare.

De *Opperbouwmeester de Heelals* heeft een plaats in vrijwel alle rituelen, maar op zodanig abstracte wijze dat eenieder daarin probleemloos zijn eigen gedachten en beelden in kan passen.

Deze abstracte invulling van het begrip Opperbouwmeester des Heelals is typisch voor de vrijmetselarij op het west Europese continent.

Er zijn landen waar in loges wèl wordt vastgehouden aan een *persoonlijke God* (Engeland, bijvoorbeeld), in een enkel land (bijvoorbeeld Scandinavië) wordt lidmaatschap van de staatskerk verwacht.

4 De Beginselverklaringen

In de Beginselverklaringen wordt indirect nog gewag gemaakt van enkele persoonlijke kenmerken waaraan een vrijmetselaar moet voldoen.

In de vigerende Beginselverklaring wordt gesteld dat een vrijmetselaar 'er naar streeft beter mens te worden'.

Daarin zijn twee kanttekeningen vervat.

Ten eerste: de essentie om lid te worden van de Orde, en dus van een loge, moet komen vanuit die innerlijke drang om 'beter mens te worden'.

Het lidmaatschap van de levensschool is dus dáárop gericht: *streven naar beter-mens worden*.

Een loge is niet een herensociëteit waar je lid van wordt om het belangrijke gezelschap, niet een gezelligheidsvereniging om lekker een borreltje te drinken, maar een levensschool gericht op persoonlijke ontwikkeling samen met de andere logebroeders.

In de 'oude' Beginselverklaring wordt dat nog duidelijker verwoord: *'Vrijmetselarij is de uit innerlijke drang geboren geestesrichting, welke zich openbaart in een voortdurend streven naar de ontwikkeling van al die eigenschappen van geest en gemoed, die de mens en de mensheid kunnen opvoeren naar een hoger geestelijk en zedelijk peil.'*

Deze Beginselverklaring is rond de eeuwwisseling vervangen door de nieuwe, met de argumentering dat het taalgebruik verouderd was en niet meer aansloot bij het maatschappelijke denken.

Persoonlijk vind ik dat heel jammer, omdat daarmee één van de essenties van vrijmetselarij naar mijn idee wordt weggedrukt.

Daarmee is de Beginselverklaring (de nieuwe, dus) oppervlakkiger en veel minder zeggend geworden.

De tweede kanttekening is dat vrijmetselarij zowel in de 'oude' als in de vigerende Beginselverklaring aangeeft dat het gaat om *streven*.

Het is een school, waar geleerd moet worden.

Niemand is volmaakt, hoewel sommigen van zichzelf denken dat zij daar wel heel dichtbij komen.

Ook hier geldt: essentie is het streven naar 'beter mens worden'.

Andere zaken als goed gezelschap, filosofische gesprekken en goed uitgevoerde rituelen zijn niet de essentie; dat kun je ergens anders óók vinden.

5 Vrijmetselaren streven er naar 'beter mens te worden'.

Dat doen zij, samen met andere vrijmetselaren in Logeverband

Uit de Beginselverklaring kun je afleiden dat de loge een verzamelplaats zou moeten zijn waar individuele vrijmetselaren elkaar helpen in ieders streven om 'beter mens te worden'.

De structuur van het logegebeuren - gevormd door de rituelen, symbolen, gebruiken en tradities – is daarbij richtinggevend en ondersteunend.

Pas wanneer een doelstelling is uitgekristaliseerd, is het mogelijk om ambities en praktische 'leerstof' uit te werken.

En pas dan kunnen de leerprestaties van de *Levensschool* gemeten worden.

Aardige kanttekening: kennelijk werd de loge oorspronkelijk ook als een belangrijk element gezien, anders zou het toch niet apart in de Beginselverklaring zijn opgenomen.

Dàt je er naar streeft *beter mens* te worden is een individuele actie.

Dat je dat doet *in het licht van een Hoger Beginsel* is zinvol omdat je toch ergens de grenzen van waarden en normen moet vinden.

Maar, dat je dat alles moet doen *in logeverband, samen met andere vrijmetselaren?*

Dat is alleen maar een zinnige toevoeging als het logeverband een extra dimensie brengt, als een loge iets anders is dan een groep individuele vrijmetselaren bij elkaar, èn als een loge iets extra brengt bij het individuele streven van een vrijmetselaar.

Toen ik hoorde van de omschrijving *Vrijmetselarij is een Levensschool* vielen de kwartjes bij mij direct.

6 Niet dogmatisch, géén leraren

Door de omschrijvingen in de Beginselverklaring(en) kan vrijmetselarij, als organisatie, per definitie niet dogmatisch zijn.

Dat is het fundamentele verschil met religieuze of politieke groeperingen, die juist uitgaan van vaste, dogmatische uitgangspunten.

Bij vrijmetselarij gaat het juist om de individuele invulling en interpretatie; de organisatie, de overige broeders zijn onderdelen in het maçonnieke geheel waarbinnen ieder individu zich zelf ontwikkelt.

Een individuele vrijmetselaar kan natuurlijk heel wel dogmatisch zijn (hoewel dat niet echt past binnen deze levensschool), zolang hij zijn standpunten maar niet oplegt aan anderen.

Bovenstaande betekent ook dat er geen leraren zijn, die aan de anderen onderwijzen hèn een en ander in elkaar steekt.

Wel zijn er, uiteraard, binnen een loge veel verschillende broeders met grote verschillen in ervaring en kennis, in wijsheid en in het vermogen om daarmee om te gaan.

Deze interpretatie is overigens ook vrij specifiek voor Nederland, in andere landen kan vrijmetselarij nog wel eens meer dogmatische randjes hebben, terwijl er enkele landen zijn waar lidmaatschap van de Orde gekoppeld is aan het lidmaatschap van een (staats-)kerk.

7 *Broederschap*

Een heel specifiek aspect van vrijmetselarij is de *Broederschap*.

In het bovenstaande is al omstandig aangegeven dat veel onderdelen van de Levensschool Vrijmetselarij moeilijk onder woorden gebracht kunnen worden, zich eigenlijk helemaal niet lenen voor een bespreking in normaal, logisch taalgebruik.

Dat geldt expliciet voor de beleving van de *Inwijding* die een kandidaat ondergaat wanneer hij lid wordt van de Orde der Vrijmetselaren.

Die *Inwijding* bestaat eigenlijk uit drie onderdelen: de *inwijding* tot *Leerling Vrijmetselaar*, de *bevordering* tot *Gezel vrijmetselaar* en de *verheffing* tot *Meester Vrijmetselaar*.

Tijdens die rituelen wordt de kandidaat geconfronteerd met diepgaande en essentiële aspecten die hem in dat deel van zijn levensontwikkeling kunnen beroeren.

De inwijding tot Leerling Vrijmetselaar is gericht op de eigen persoonlijkheid en heeft als motto *Ken Uzelve*.

Het ritueel van de Gezel legt de nadruk op de wereld rondom: wetenschappen, kunsten, samenleven en werken met anderen.

De Meester Verheffing plaatst alles in het grote geheel van Leven en Kosmos.

Doordat de rituelen een hoog abstractie niveau hebben, waarbij dus ook veel met diepgaande symbolen gewerkt wordt, geven zij zeer veel stof om nader te onderzoeken met daarbij ook de mogelijkheden van heel veel verschillende benaderingen.

Alle aspecten van vrijmetselarij komen dus samen, of zo u wilt: komen voort, uit de beleving van de rituelen tijdens de drie stappen van de inwijding.

Die beleving is onmogelijk onder woorden te brengen, maar is ontegenzeggelijk en onmiskenbaar bij en tussen alle vrijmetselaren aanwezig.

Dat is *Broederschap*.

Dat begrip broederschap krijgt praktische inhoud wanneer de vrijmetselaren er naar streven om ieder voor zich, onderling binnen de Loge, en naar buiten in de omringende maatschappij en wereld, het maçonnieke gedachtengoed vorm te geven.

**8 Vrijmetselarij is een schitterend concept, met één zwakke plek:
géén doelstellingen en dus géén ambities en géén kwaliteitsbewaking**

Vrijmetselarij is, dat moge duidelijk zijn, in mijn ogen een heel sterk concept.

Er is echter één aspect waardoor het gehele concept alle kracht kan verliezen: er is feitelijk geen enkele kwaliteitstoets.

Hierboven viel het woord 'ambitie', of liever gezegd: het ontbreken daarvan.

Het gevolg is vrij simpel te omschrijven: omdat er geen duidelijke, gemeenschappelijke ambitie is, vult iedere individuele vrijmetselaar het zelf en naar believen in.

Onlosmakelijk daaraan verbonden is een stevige mate van zelfgenoegzaamheid, want de eigen ambities prevaleren boven die van anderen.

Het ontbreken van gezamenlijke doelstellingen en ambities maakt dus dat loges een hoog 'los zand gehalte' hebben.

Daarbij komt nog dat leervermogen de neiging heeft te verstarren naarmate de jaren vorderen, dat het maçonnieke leerplan fundamenteel verschilt met de denkwijzen in onze cultuur en dat verdieping in het maçonnieke gedachtengoed bij de huidige generatie van vrijmetselaren steeds minder leeft.

Een visieuze cirkel die alleen doorbroken kan worden door de kwaliteit van de werkzaamheden in loges expliciet te maken en te versterken!

Voor individuele kandidaten bestaat géén toelatingsexamen, wèl een ballotage waarvoor echter geen duidelijke regels zijn opgesteld.

En voor vrijmetselaren bestaan géén echte tussentijdse toetsen en géén eindexamen.

Kwaliteitseisen kunnen per definitie ook niet worden gesteld aan individuele personen, dat is een volstrekt individuele zaak.

Kwaliteitseisen kunnen, ja, *moeten* echter wèl gesteld worden, aan een loge.

We hebben al gezien dat een loge iets anders is dan een groep individuele vrijmetselaren bij elkaar. Uit de Beginselverklaring kunnen we afleiden dat de Loge een verzamelplaats zou moeten zijn waar individuele vrijmetselaren elkaar helpen in het streven om 'beter mens' te worden.

De kwaliteit van een Loge ligt dus in de mate waarin dat *hèlpen* van individuele leden succes heeft.

Wanneer we kijken naar de werkzaamheden van individuele vrijmetselaren dan ligt de nadruk op *intentie* (om 'beter mens' te worden), bereidheid om dat te doen binnen bepaalde spelregels en samen met anderen.

Het gaat dan om *zelf* te ontwikkelen en om anderen te helpen in *hun* streven naar die ontwikkeling. Kenbegrippen voor de Loge liggen op een ander niveau; dan hebben we het vooral over faciliteren, stimuleren, richtinggeven, in praktijk brengen en oefenen.

Daaraan kunnen specifieke kwaliteitseisen worden gesteld, geheel anders dan de eisen voor individuele vrijmetselaren.

De individuele vrijmetselaren moeten zich als het ware kunnen (en *willen!*) inpassen in dit geheel van kwaliteitseisen.

Pas wanneer op logeniveau doelstellingen zijn uitgekristaliseerd, is het mogelijk om ambities en praktische 'leerstof' uit te werken.

En pas dan kunnen de leerprestaties van de *Levensschool* gemeten worden.

Lastig is daarbij natuurlijk dat de maatstaven niet éénduidig, en al helemaal niet in harde cijfers kunnen worden vastgesteld.

Ook hier blijft het dus de individuele ambitie die de hoogte van de lat bepaalt en het blijft de individuele vrijmetselaar die voor zichzelf bepaalt of hij aan die maatstaven voldoet.

Dat alles neemt niet weg dat ook op het niveau van een gehele Loge ambities kunnen worden gesteld.

Heel rudimentair gebeurt dat al wanneer na afloop van een bijeenkomst de Redenaar het woord krijgt en de 'werkzaamheden' van die avond gaat toetsen aan de maçonnieke maatstaven.

Door alle onduidelikheden rondom die maatstaven komt er van het toetsen meestal weinig terecht.

Het gehele beeld van vrijmetselarij zou véél sterker worden wanneer de doelstellingen omgezet zouden worden in concrete activiteiten, en wanneer de resultaten aanwijsbaar en, tenminste enigszins, meetbaar zouden zijn.

'Vrijmetselaren zijn ook maar mensen'

'Ze dronken een glas, ze deden een plas, en lieten alles zo als het was.'

Onder deze motto's sluiten veel vrijmetselaren de goede gedachten af wanneer ze 's avonds weer huiswaards gaan.

Ze gaan daarmee letterlijk als overdrachtelijk terug naar het niveau van de mens die volstrekt niet geïnteresseerd is in de geestelijke ontwikkeling zoals bedoeld in de Beginselverklaring.

En dat is opvallend, want vrijmetselarij zijn juist niet 'ook maar mensen'.

Natuurlijk zijn het mensen met hun nukken en grollen, maar iemand is vrijmetselarij omdat hij óók het streven in zich moet hebben naar een 'beter' mens.

En wanneer dat streven oprecht is, dan kan het onmogelijk beperkt blijven tot die ene avond in de week.

Dan moet, en steeds meer naarmate de jaren voortgaan, het hele doen en laten van de vrijmetselarij doordrent worden van dat ene streven.

Natuurlijk is de kans dat iemand volledig en altijd gaat leven naar de regels van de Beginselverklaring heel gering; dan zouden we heiligen in ons midden hebben.

Blijft echter de conclusie dat vrijmetselarij een Levensschool is.

En wat je op school leert heeft alleen maar zin wanneer je het in het 'echte' leven ook toepast.

9 De specifieke krachten van vrijmetselarij

Vrijmetselarij heeft, naast de reeds vermelde aspecten, in zijn aard en organisatie een aantal eigenschappen, die in hun combinatie vrijmetselarij tot een unieke *leerschool* maken.

Zo is het leerplan *holistisch*, ofwel 'het geheel is iets *anders* dan de som der delen'.

Het denkraam wordt veel breder ingezet: analytisch èn lateraal; rationeel, emotioneel èn spiritueel; holistisch ook in de tijd: lerend uit het verleden, creatief naar de toekomst.

Het werken met symbolen en rituelen stimuleert deze benaderingen: door de, in beginsel, vaste gebruiken, tradities en rituelen treedt na verloop van tijd gemakkelijk een mantrisch effect op: je wéét wat er komen gaat, en juist daardoor belééf je het iedere keer weer anders.

Dat betekent overigens dat het lidmaatschap van een loge niet een zaak is van een éénjarig abonnementje.

Vroeger op de lagere school en op de HBS is de leerstof 'er in gepompt'; het beruchte uit het hoofd leren van de 'Duitse rijtjes' en de Franse werkwoord vervoegingen komt gemakkelijk in de herinneringen omhoog.

Zo gaat het ook met de maçonnieke gebruiken en omgangsvormen.

Pas na langere tijd kan de inhoud van de rituelen goed worden doorgrond en beleefd, en dàt is dan weer de basis voor de onderlinge Broederschap.

Wanneer iemand na korte tijd verkondigt dat 'hij het wel begrijpt' en dat hij 'datzelfde ook bij andere verenigingen kan krijgen' (en dat gebeurt nog al eens), dan is hij òf een genie òf hij begrijpt het echt niet.

Kortom, wanneer iemand lid geworden is, of nog wil worden, van een loge, dan moet duidelijk zijn dat hij open staat voor heel andere benaderingen van hetgeen zo gewoon lijkt; dat hij bereid is te leren.

En in tegenstelling tot het 'consumeren' van een goed tv-programma of een boeiende voordracht, is 'de arbeid in de loge' ook inderdaad arbeid; het is hard werken en voortdurend openstaan voor andere ontwikkelingen in het denkraam.

10 Wat heb ik er aan in mijn dagelijkse denken en doen

Tja, dan ben ik weer terug bij de eerste paragrafen van deze notitie.

Vrijmetselarij heeft mij heel veel gebracht, dat is voor mij zonneklaar.

Maar als je mij nu vraagt *wàt* vrijmetselarij mij heeft gebracht, dan kan ik dat nauwelijks onder woorden brengen.

Daarbij komt dat ik natuurlijk ook voortdurend en in wisselend mate (mede-)beïnvloed ben, en nog steeds wordt, door allerlei bewegingen in de wereld om mij heen.

Vrijmetselarij, in de vorm van Loge als Levensschool, is daarbij wel een constante factor geweest.

Daardoor ben ik ben ik steeds weer teruggekomen op dezelfde uitgangspunten en gedachtengangen die nu de basis voor mijn *denkraam* vormen.

Comparitie in plaats van discussie, *respect* en *waardering* voor andere denkwijzen, *integriteit* en *zoeken-naar-wat-verbijndt* zijn onderdeel geworden van mijn denken en doen, niet langer ‘trucjes’ die ik zo nu en dan eens probeer toe te passen.

En in het dagelijks leven blijkt het tot heel plezierige resultaten te kunnen leiden.

Zo kost het veel minder energie om iemand te helpen gedachtengang te ontwikkelen dan om je eigen gedachtengang als ‘de enige juiste’ op te leggen.

Het gehele concept is voor mij een steeds aanwezige leidraad geworden om mijn eigen denken en doen aan te toetsen.

Dat wil niet zeggen dat ik altijd loop te twijfelen, ook niet dat ik altijd overtuigd ben van mijn gelijk.

De drieslag *leerling-gezel-meester* met de bijbehorende rituelen, laat mij zien dat ik zèlf verantwoordelijk ben voor mijn doen en laten, maar dat wel sámen met anderen en in het licht van een setje waarden en normen die ieder uiteindelijk ook weer voor zichzelf heeft ontwikkeld.

Het voortdurend terugkijken op die normen en waarden, en daarmee inzicht en diepgang versterken, is voor mij zeer stimulerend.

Tenslotte heb ik echter ook geleerd dat mensen ‘maar’ mensen zijn.

Heel veel hooggestelde pretenties en verwachtingen worden hardhandig geloochenstraft omdat volstrekt tegen de verwachtingen in een geheel andere handelswijze wordt gekozen.

Ook met dergelijke situaties heb ik in Logeverband om leren gaan.

Kortom: ja, natuurlijk kun je alle aspecten ook op andere manieren leren.

Maar vrijmetselarij is een voor mij unieke en zeer productieve leerschool in alle aspecten van het leven.